

CIOCNIRE LA RĂSCRUCE DE DRUMURI: Operațiunea Maslenica și Răspunsul Internațional În Conflictul Sârbo-Croat

*Drd. Sergiu-Ștefan POH**

Introducere

Evenimentele tumultuoase care au avut loc în Balcani spre sfârșitul secolului XX, încapsulate în general sub denumirea de Războaiele iugoslave, au rămas un subiect de cercetare academică și de discurs internațional. Prezentul proiect de cercetare prezintă o analiză minuțioasă și amănunțită a operațiunilor militare sârbo-croate care au marcat această epocă convulsivă. Accentul este pus în special pe ofensivele croate, cum ar fi Operațiunea Maslenica și apărarea barajului hidroelectric Peruća. Aceste cazuri de angajament militar nu au fost doar niște încăierări izolate în cadrul unei conflagrații mai largi, ci au reprezentat momente de răscruce care au modelat în mod indelebil topografia militară și politică a regiunii.

Un eveniment important analizat în cadrul acestui studiu cuprinzător este Operațiunea Maslenica, o ofensivă pe scară largă orchestrată de armata croată în ianuarie 1993. Operațiunea Maslenica, conform analelor conflictului, s-a desfășurat între 22 ianuarie și 1 februarie 1993. Această operațiune, care a fost executată de aproximativ 10.000 de soldați croați împotriva unei forțe de 8.500 de soldați din Republica Sârbă Krajina (RSK), a culminat cu o victorie tactică a părții croate. În cadrul prezentei analize, strategiile și procesele decizionale ale comandanților și liderilor atât din partea croată, cât și din partea RSK sunt supuse unei examinări riguroase. Acest lucru este întreprins cu intenția de a elucidă complexitatea și mașinațiunile cu multiple fațete care au stat la baza acestei operațiuni.

Pentru a asigura o perspectivă echilibrată și cuprinzătoare asupra conflictului, acest studiu analizează, de asemenea, reacțiile și contramăsurile puse în aplicare de Armata Națională Iugoslavă (JNA) și de trupele din Republica Srpska Krajina (RSK). Această evaluare în profunzime se extinde la o explorare critică a eșecurilor militare și diplomatice semnificative, exemplificate prin Operațiunea Baranja și Bătălia de la Miljevci. Analizând aceste cazuri de eșec, studiul își propune să ofere o înțelegere nuanțată a operațiunii croate Maslenica care se va desfășura în 1993. Domeniul de aplicare al acestei cercetări se extinde dincolo de analiza operațiunilor

* Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”.

militare, pentru a investiga rolul diferitelor organizații internaționale și state în timpul războaielor iugoslave. În special, acțiunile (sau lipsa lor) unor entități precum Comunitățile Europene și NATO sunt examinate în mod critic. Această analiză urmărește să lumineze complexitatea implicării lor și măsura în care intervențiile lor, sau eșecurile de a interveni, au contribuit la încercările de mediere nereușite din timpul acestui conflict.

Examinând impactul societal, politic, diplomatic și cultural al operațiunilor militare în timpul conflictului sârbo-croat, acest studiu de față urmărește să ofere o înțelegere cuprinzătoare a interacțiunii complexe dintre geografie, conflict și experiențele umane trăite în regiune. Prin analiza surselor primare, inclusiv a documentelor militare și guvernamentale oficiale, precum și a operelor autorilor din Balcani și a celor adiacenți acestora, îmi propun să clarificsemnificațiaacestor evenimente în modelarea traiectoriei conflictului și a consecințelor sale în stabilitatea regiunii și efectul resimțit de populația civilă.

Pentru a oferi o analiză riguroasă și solidă, acest studiu se bazează pe materiale din surse primare, inclusiv documente ale comandanților, politicienilor și altor personalități influente din statele beligerante. Aceste surse primare sunt juxtapuse cu cercetări academice pe tema războaielor iugoslave, care oferă o coloană vertebrală teoretică și contextuală pentru analiza empirică. Războaiele iugoslave, în ansamblul lor, reprezintă o tapiserie complexă (și întortocheată în mai multe cazuri) de evenimente politice, militare și internaționale care s-au împletit într-o formă aberantă pe continentul european. Acest efort de cercetare urmărește să deslușească aceste complexități, oferind o înțelegere detaliată și nuanțată a operațiunilor militare sârbo-croate și a răspunsului internațional din această perioadă turbulentă. Obiectivul mai larg este de a contribui la fondul existent de cunoștințe despre războaiele iugoslave, îmbogățindu-ne înțelegerea acestui capitol critic din analele istoriei europene moderne.

Impactul societal al operațiunilor militare în regiune:

Impactul societal al războaielor iugoslave, cu un accent deosebit pe conflictul sârbo-croat de-a lungul anilor 1991-1993 (exclud anii 1994-1995 deoarece ar depăși scopul lucrării), a fost profund și de anvergură. Consecințele multiple după aceste evenimente în rândul populației civile prinse în mijlocul conflictului sunt resimțite și în prezent. Războiul sârbo-croat a fost martor la strămutarea unui număr mare de persoane și a dus la o criză umanitară de proporții imense. În plus, perturbarea economică cauzată de conflict și blocadele impuse pe Dunăre și anumite regiuni din Croația au avut repercusiuni grave asupra economiei regiunii, exacerbând și mai mult provocările cu care s-au confruntat comunitățile afectate.

Primul an al Războiului de Independență Croat (1991) a fost de departe cel mai intens, cu multe victime, persoane strămutate și lupte violente, numărul total fiind de peste 60 de evenimente militare, purificări etnice, bombardări, operațiuni și bătălii. Toate aceste evenimente nefericite au forțat comunitatea internațională să reacționeze în consecință. Chiar dacă Consiliul de Securitate al Organizației Națiunilor Unite a adoptat mai multe rezoluții, nu s-a făcut mare lucru pentru a opri ocupația, la începutul anului 1992, a statului croat recunoscut pe plan internațional. Cu toate acestea, pe teritoriul Croației au existat în total cinci misiuni ale ONU.

O încetare a focului între Republica Croația și Armata Populară Iugoslavă a fost semnată la Sarajevo la 2 ianuarie 1992, cu medierea lui Cyrus Vance, trimisul personal al Secretarului General al Națiunilor Unite, și, în consecință, a pus capăt primei faze a războiului din Croația¹. Potrivit Planului Vance, focul deschis ar fi trebuit să înceteze, iar armata iugoslavă ar fi trebuit să se retragă din Croația. Acest lucru s-a întâmplat doar parțial. Cu toate acestea, ONU a adoptat Rezoluția 743² (1992), prin care a înființat o forță de protecție a Națiunilor Unite (UNPROFOR)³. Scopul acestui plan de menținere a păcii al ONU a fost de a ajuta Conferința privind Iugoslavia (Comitetul de arbitraj Badinter) să ajungă la o soluție politică pașnică. La sosire, aceștia au început procesul de demilitarizare a zonelor de protecție a Națiunilor Unite (UNPA): Slavonia de Vest, Slavonia de Est și Krajina. În plus, au delimitat aceste zone în coordonare cu reprezentanții autorităților locale⁴.

Rolul UNPROFOR și al altor planuri similare de menținere a păcii a fost acela de a stăpâni izbucnirea războaielor iugoslave, împiedicată să se extindă dincolo de granița regiunii fostei Iugoslavii. În acest sens, comunitatea internațională nu avea mandatul de a interveni în chestiuni interne. După ce a fost evident că Iugoslavia nu mai exista, iar noile state succesoare au devenit republici recunoscute la nivel internațional, percepția asupra chestiunii iugoslave s-a schimbat, iar situația a fost percepută ca o încercare violentă de modificare a frontierelor recunoscute la nivel internațional, cu o agendă care viza expansiunea teritorială, iar deciziile

¹ Davor Marijan, et al., *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest i Školska knjiga, 2006, p. 101.

² UN Security Council, Resolution 743 (1992) / adopted by the Security Council at its 3055th meeting, on 21 February 1992 (47th year: 1992).

³ S. Tatalović, „Military Aspects of the Peacekeeping Operation in Croatia”, *Politička misao: časopis za politologiju*, 30 (2), 1993, pp. 55 - 63.

⁴ Davor Marijan, „The Yugoslav National Army Role in the Aggression Against the Republic of Croatia from 1990 to 1992”, *National security and the future*, vol. 2, no. 3-4, 2001, p. 103.

Comisiei Badinter au fost complet ignorate. Mai mult, entitățile izolate și rebele, cum ar fi SAO (la acel timp) Krajina, au primit sprijin extern din partea Serbiei și a altor aliați ai Marii Serbii. În consecință, războaiele iugoslave nu sunt și nu ar trebui să fie înțelese ca războaie civile. În prima lor etapă au fost într-adevăr civile, dar după ce Iugoslavia s-a dezintegrat și statele succesoare au devenit subiecți internaționali, războaiele au căpătat dimensiuni internaționale - a existat un act deschis de agresiune a unui stat recunoscut internațional asupra altui stat.

Pentru o perioadă de timp, Planul Vance și sosirea UNPROFOR au funcționat, aducând un armistițiu fragil între părțile aflate în conflict. Cu toate acestea, teritoriile controlate de sârbi, atât în Croația, cât și în Bosnia și Herțegovina, au împiedicat tranzitul și comunicarea regulată între părțile vestice și nordice ale Croației cu regiunea sudică a Dalmației și chiar cu restul Europei. Granițele Republicii Krajina sârbești se aflau la doar câțiva kilometri de centrul orașului Zadar. Practic, rutele feroviare și alte rute terestre extrem de importante care conectau Dalmația cu restul lumii se aflau acum pe teritoriul ocupat. Rutele alternative, prin Bosnia și Herțegovina, erau imposibile din cauza războiului în curs de desfășurare și acolo, iar vecinul din sud, Muntenegru, susținea agresiunea Marii Serbii. Acest lucru a lăsat Dalmația izolată de lume și a cauzat mari probleme economice pentru Croația independentă. După sosirea și desfășurarea operațiunilor UNPROFOR în Croația s-a creat un impas între forțele actuale din regiune, unde nu a existat nici război, nici pace. R.S. Krajina, deși a fost declarată stat, nu a fost recunoscută de nimeni. Funcțiile de bază ale statului erau „rudimentare, conducerea politică era dezbinată și în conflict constant între noile instituții, iar statul de drept era o variabilă necunoscută”⁵. Întrucât această parte a Croației nu dispunea de capacități industriale semnificative (cu excepția industriei petroliere din Slavonia de Est), economia s-a redus la agricultură de subzistență și la exploatarea nemiloasă a resurselor naturale (în principal a pădurilor). Cât din punctul de vedere al Europei Occidentale, acest război a devenit un ghimpe în coasta calmă a continentului după sfârșitul status-quo-ului din Războiul Rece. Pentru Europa de Vest, reorganizarea teritorială a celor două state germane era deja o migrenă care tocmai ce se terminase în martie 1991. Destrămarea și începutul războiului Iugoslav din aceeași lună a fost, prin urmare, un uragan care tocmai ce a lovit infrastructura proaspăt construită. După spusele lui Mathias Jopp, „vest-europenii au ales atunci o abordare mai indirectă a

⁵ Ozren Žunec, Rat u Hrvatskoj 1991-1995, 2. Dio: Od Sarajevskog Primirja do Završnih Operacija, *POLEMOS*, 1998: „Osnovne državne funkcije bile su rudimentarne, političko vodstvo razjedinjeno i u stalnom međusobnom prijeporu, vladavina prava nepoznata”.

crizei, dar a fost nevoie de câteva luni pentru a se ajunge la un acord asupra sancțiunilor și de încă o jumătate de an pentru a aduna sprijinul internațional necesar pentru acestea în cadrul ONU”⁶.

Implicarea SUA, NATO și a altor actori internaționali a fost, de asemenea, dezastruoasă privind consecințele generale din timpul conflictului. Poziția beligerantă a SUA în implicarea conflictului precum și o favorizare clară a părților în războiul sârbo-croat a avut ramificații neplăcute în diplomația și reconcilierea celor două state. Suficient spus că nici atitudinea Croației și a Serbiei în crearea unui stat major în detrimentul celuilalt (precum și a Bosniei) nu au adus un subiect propice în discuțiile de negociere pentru oprirea conflictului. Pentru o mai bună înțelegere a operațiunii Maslenica din capitolul următor, voi parcurge un sumar al altor două operațiuni ca preludiu al mobilizării strategice în zona Dalmației de Nord, operațiunea Baranja și bătălia Podișului Miljevci. În principal, aceste operațiuni vor fi văzute ca eșecuri în strategia militară croată împotriva forțelor RSK (Republika Srpska Krajina) și, respectiv, diplomatic în cazul nerespectării rezoluției 762⁷ a Consiliului de Securitate ONU.

În momentul mobilizării forțelor UNPROFOR, comandantul ZP (zonei operaționale) Osijek, colonelul Karl Gorinšek, a planificat și a efectuat un raid controversat în Baranja. Atacul a început la 3 aprilie 1992, odată cu traversarea râului Drava și a fost efectuat în două direcții principale: una care pleca dinspre Valpovo și cealaltă pe aripa dreaptă, în ideea de a tăia drumul spre Vukovar cu forțele de pe aripa dreaptă și de a pătrunde mai adânc în Baranja. Datorită unei slabe coordonări, adică a unui sistem de conducere și de comandă deficitar, grevat de amestecul responsabilităților politice și militare, acțiunea a eșuat, iar forțele HV (hrvatska vojska/armata croată) s-au retras cu pierderi semnificative în resurse umane și echipament (brigada 107, care opera în direcția Valpovo, a avut 14 morți, 2 dispăruți și 70 de răniți).

În cazul Podișului Miljevci, deoarece UNPROFOR nu și-a îndeplinit sarcina de a readuce zonele ocupate de JNA și RSK sub controlul croat, la 21 iunie 1992, Croația a desfășurat un atac complet limitat asupra pozițiilor RSK la nord de Šibenik și a eliberat câteva sate de pe platoul Miljevac. CSONU (Consiliul de Securitate ONU) emite Rezoluția 762, care condamnă acțiunea și cere retragerea forțelor croate la pozițiile lor inițiale, ceea ce Croația refuză. Această mică acțiune a servit Croației în principal pentru a

⁶ Mathias Jopp et al., „The Implications of the Yugoslav Crisis for Western Europe’s Foreign Relations”, *Chaillot Papers*, 17, Institute for Security Studies, oct. 1994, p. 2.

⁷ Consiliul de Securitate al ONU, Rezoluția 762 (1992) / adoptată de Consiliul de Securitate în cadrul celei de-a 3088-a reuniuni, la 30 iunie 1992 (al 47-lea an: 1992).

examina reacțiile RSK și ale comunității internaționale. De remarcă și faptul că acest conflict a izbucnit după semnarea Planului Vance pentru stabilitate în regiunea croată, dar acest acord a fost, în practică, complet nerespectat și subminat atât de partea croată cât și părțile JNA și RSK.

Operațiunea Maslenica (Gusar) și alte operațiuni, studiu de caz în strategia croată de protecție a barajului Peruča și testarea răspunsului internațional

Prin parcurgerea cronologică a operațiunilor anterioare putem avea o mai bună înțelegere în nevoia HV de o victorie concretă, aceasta trebuind să fie văzută drept o victorie domestică, cât și internațională. După eșecul tactic al primei operațiuni cât și eșecul internațional al bătăliei Miljevci, conducerea croată va crea un plan cu obiectivul militar declarat de a-i împinge pe sârbi înapoi de la punctele de acces la Zadar, Maslenica și Karlobag, permițând deschiderea unei rute terestre sigure între Dalmația și nordul Croației. Acest plan va conduce spre inițierea operațiunii Maslenica și al apărării barajului Peruča. Apărarea barajului Peruča are o importanță istorică semnificativă în contextul Războiului de Independență al Croației. Barajul, situat pe râul Cetina în sudul Croației, a fost un punct strategic de dispută între forțele croate și Armata Populară Iugoslavă (JNA) condusă de sârbi și forțele sârbe locale (S.A.O.Krajina și S.A.O Slavonia de Vest și Est, mai târziu unificate în R.S. Krajina). Apărarea sa nu a fost crucială doar din motive militare, ci a avut și implicații socio-economice și de mediu profunde având în vedere dezastrul care ar fi fost dezlănțuit în cazul distrugerii acestui baraj. Din punct de vedere militar, controlul barajului Peruča avea o importanță strategică datorită amplasării sale și a potențialului de a fi folosit ca armă de război. Barajul, unul dintre cele mai mari din Europa, reținea un rezervor care conținea aproximativ 500 de milioane de metri cubi de apă. În cazul în care barajul ar fi fost distrus în mod deliberat, inundațiile care ar fi rezultat ar fi provocat pagube catastrofale în zonele din aval, inclusiv distrugerea infrastructurii și pierderea de vieți omenești. Amplasarea barajului în apropierea liniilor de front a făcut din el o țintă potențială pentru un astfel de act distructiv și, prin urmare, apărarea sa a fost o prioritate pentru forțele croate.

Implicațiile socio-economice ale apărării barajului sunt, de asemenea, demne de remarcă. Barajul Peruča a fost o sursă semnificativă de energie hidroelectrică, furnizând energie electrică unei mari părți a Dalmației. Distrugerea sa ar fi dus la o criză energetică severă în regiune, exacerband greutățile războiului și împiedicând activitățile economice. Prin urmare, apărarea barajului a fost, de asemenea, crucială pentru menținerea

securității energetice și a stabilității economice a regiunii în timpul războiului. În plus, consecințele asupra mediului ale distrugerii potențiale a barajului au adăugat un alt nivel de importanță pentru apărarea acestuia. Eliberarea apei din rezervor ar fi dus la daune grave asupra mediului, inclusiv la pierderea ecosistemelor și a biodiversității în râul Cetina și în Marea Adriatică în care se varsă. Astfel, apărarea barajului de la Peruča a fost, de asemenea, o apărare a integrității ecologice a regiunii.

În teza de doctorat a dr. Nikola Novak în micro-geopolitică, este evidențiat rolul operațiunilor militare de control al barajului Peruča în succesul tactic al trupelor croate împotriva trupelor sârbe din R. Srpska Krajina, unde acesta precizează că „a fost punctul de cotitură în războiul de independență croat - chiar dacă UNPROFOR a avertizat Croația să anuleze atacurile și să se întoarcă pe pozițiile deținute anterior, armata croată nu numai că a refuzat să se retragă, dar la scurt timp după aceea, pe 27/28 ianuarie, s-a angajat într-o operațiune de eliberare a barajului Peruča și a zonei înconjurătoare”⁸.

Înainte de derularea operațiunii Maslenica (nume popular cunoscut, oficial numită drept operațiunea Gusar în croată care înseamnă pirat) prin demolarea podului Maslenica și prin ocuparea unei poziții în imediata vecinătate a Zadarului, sârbii au împiedicat traficul terestru regulat între nordul și sudul Croației, iar Zadar și împrejurimile sale au ajuns în raza de acțiune și au fost atacate de artileria sârbă. Deși transporturile militare nu au avut de suferit în mod semnificativ, conexiunea prin insula Paga a fost nesigură, în special iarna, când furtunile întrerup adesea traficul cu feribotul. La începutul lunii ianuarie 1993, Tuđman decide o acțiune mai amplă, care să îndepărteze forțele sârbe de Maslenica Ždril, unde se planifica construirea unui nou pod, inițial prin pod de pontoane, apoi de pe coastă pe tronsonul Maslenica-Rovanjska, de pe drumul Karlobag-Zadar și din imediata apropiere de Zadar, unde se află aeroportul și baza Zemunik. Comparativ cu perioada de dinaintea armistițiului de la Sarajevo, HV a fost demobilizată într-o măsură semnificativă; unele brigăzi de rezervă au fost reformate în regimente de infanterie de apărare internă (apărarea internă/locală sau de patrie, sunt nesigur în traducere deoarece „*domobranske pukovnije*” poate avea mai multe interpretări, dar ca o componentă teritorială a forțelor armate a fost înființată în decembrie 1991), astfel încât principalele forțe de manevră sunt formate din brigăzi profesioniste care sunt din ce în ce mai bine echipate cu echipamente mai grele.

⁸ Nikola Novak, *The History of Micro-Geopolitical Divisions: Divided Cities in Former Yugoslav States*, Instituto Universitário de Lisboa, Tese especialmente elaborada para obtenção do grau de Doutor em História, Estudos de Segurança e Defesa, 2020.

Operațiunea Maslenica a început la 22 ianuarie 1993, cu un atac al forțelor HV și al unităților speciale de poliție în mai multe direcții⁹. Dinspre sud și nord spre Zemunik, un regiment de apărare internă a atacat cu unități, în partea centrală două brigăzi au traversat drumul Zadar-Maslenica și au început să împingă forțele sârbe spre Benkovac, de-a lungul coastei spre Rovanjaska și mai departe în interior spre Obrovac, un grup tactic înainta, iar forțele profesioniste echipate și antrenate ale HV și ale poliției s-au deplasat la Velebit Bila pentru armata de munte. După primele succese croate, sârbii și-au revenit, au pătruns în depozitele în care UNPROFOR își ținea armele grele și le-au luat, le-au folosit, au început să se mobilizeze și să aducă rapid întăriri și au lansat un contraatac din direcția Benkovac, după care operațiunea croată a intrat în criză. Având în vedere că toate forțele erau deja angajate, au fost aduse întăriri tocmai de la Osijek, de unde a fost transferat un batalion al brigăzii a 3-a (profesioniste), care a ajuns la Zagreb cu autobuzul și a fost transportat de la Zagreb la Zadar cu elicoptere și apoi introdus în luptă. Forțele croate au reușit să ocupe facilitățile planificate în lupte grele până la 27 ianuarie, iar construcția podului de pontoane a început în câteva luni. Forțele sârbe au fost respinse atât din interiorul Zadarului, cât și din Rovanjaska, Zemunik a fost capturat, drumul Zadar-Maslenica a fost deschis, iar pe Velebit, forțele croate au pătruns deasupra Obrovacului dinspre sud și a Gračacului dinspre nord, cucerind Tulovi Gređo. Ca parte secundară a operațiunii, centrala hidroelectrică Peruća de pe râul Cetina, pe care sârbii au capturat-o pe 28, a fost capturată într-o direcție separată. Activarea încărcăturilor plasate amenința cu un val mare de apă (460-500 de milioane de metri cubi) care ar fi distrus totul în cursul inferior al râului. Deși încărcăturile au explodat, nu au existat consecințe grave, deoarece barajul puternic avariat nu a cedat până la reparații.

Pierderile de ambele părți au fost serioase. Conform mărturisirii generalului Bobetko, noul instaurat șef al GSHV¹⁰ (Glavni stožer Hrvatsku vojsku) la acel timp, care a gestionat personal operațiunea, doar o brigadă care a participat la operațiune a avut 159 de morți. Sârbii au avut sute de soldați și civili morți (au recunoscut 490); 21 de soldați sârbi au fost uciși într-o ambuscadă pe Velebit. Operațiunea a scos la iveală unele slăbiciuni în

⁹ Ante Nator, Davor Marijan, Miroslav Akmadža, et al., „Dokumenti Institucija Pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj – lipanj 1993.)”, *edicija Republika Hrvatska i Domovinski Rat 1990.-1995.*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata – Zagreb, 2009, pp. 1-2, accesabil la https://web.archive.org/web/20160304043406/http://www.centardomovinskograta.hr/pdf/izdanja/Dokumenti_07_KB.pdf.

¹⁰ Adică Statul Major General al Armatei Croate, 21 septembrie 1991.

planificarea operațională croată. Atacul a fost întreprins într-un număr mare de direcții, ceea ce a împiedicat concentrarea forțelor și a permis inamicului să lanseze un contraatac în locul cel mai potrivit. O consecință directă a unui astfel de plan „baroc” a fost lipsa unor rezerve pregătite pentru un angajament rapid, ceea ce ar fi putut duce la un dezastru în momentul critic al operațiunii. Indiferent de aceste neajunsuri și de pierderile grele, operațiunea a ridicat moralul și încrederea în sine a croaților și a arătat în mod clar că Croația se pregătește să rezolve problema rebeliunii sârbești din Croația cu ajutorul armelor, dacă este necesar.

Bineînțeles, la operațiunile de eliberare și acțiunile menționate ale forțelor croate au răspuns forțele armate ale RSK, sprijinite de unități și voluntari din Serbia, Muntenegru, Kosovo, Bosnia și Herțegovina și chiar din Rusia (menționez unitățile de chetniki, membri ai Partidului Radical Sârb, „Sešeljevci”, „Jovičevci”, unitatea specială „Lupii din Vučjak”, „Tigrii lui Arkan”, membri ai „Mișcării pentru o Serbie și Iugoslavia unite”, un grup mai mare de cazaci și alte grupuri). Informații din „Raportul privind mobilizarea desfășurată pe teritoriul Ministerului Apărării din Dalmația de Nord” (municipalitățile Knin, Benkovac, Obrovac și Drniš, municipiul), datat 1 februarie 1993¹¹ arată că, până la 31 ianuarie 1993, administrația menționată mai sus a apelat „15.219 soldați (13.870 soldați în rezervă, 615 ofițeri inferiori și 734 ofițeri)”, și că au fost livrate 13.858 de apeluri, la care au răspuns „13.349 de soldați (12.188 soldați în rezervă, 555 ofițeri inferiori și 606 ofițeri)”. Raportul menționează, de asemenea, numărul celor 596 de „voluntari” care au sosit.

Prin urmare, documentele menționate atestă în principal despre luptele din interiorul orașului Zadar (ordine de atac, rapoarte despre lupte, rezultate ale acțiunilor ofensive și pierderi) și despre măsurile luate de guvernul RSK pentru a recaptura teritoriul pierdut. Ferocitatea bătăliilor menționate mai sus este evidențiată de faptul că între 22 ianuarie și 2 februarie 1993, trupele sârbe au avut 82 de combatanți morți și 267 de răniți, iar în următoarele două luni (până la sfârșitul lunii martie) pierderile au crescut la 119 morți și 644 de răniți (din care 22 au murit în spital) „combatanți din rândurile RSK”¹². În perioada menționată, doar pe teritoriul municipiului Benkovac au fost uciși 60 de combatanți și 3 civili¹³, iar până la începutul lunii iunie numărul acestora a crescut la aproximativ 80 de morți și la același număr de dispăruți¹⁴. Documentele MUP al RSK arată că deja

¹¹ Ante Nazor et al., Dokument 71, pp. 98-101.

¹² *Ibidem*, Dokument 303, pp. 420-421.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, Dokument 427, pp. 586-588.

în prima zi a operațiunii, 22 ianuarie, într-o singură acțiune, 22 de luptători SVK au fost uciși într-un singur loc: „în jurul orei 11:30 pe St. Rok Mali Alan a fost prins într-o ambuscadă și ucis de o unitate a batalionului albastru care a mers în ajutorul camarazilor săi de pe Mali Alan”¹⁵. Toate acestea sunt documentate în seria MUP RSK (nr. 8), care atestă în detaliu despre luptele din hinterlandul din Zadar în prima jumătate a anului 1993, au fost publicate în următoarea carte de documente din seria „Republica Croația și războiul patriei 1990-1995 - Documente”. Confruntată cu o situație dificilă pe câmpul de luptă, conducerea RSK din Croația a solicitat din nou ajutorul Serbiei și al Armatei iugoslave, al cărei Stat Major era îngrijorat de cheltuirea necontrolată și irațională a „tuturor tipurilor de rezerve pentru viață și desfășurarea luptei armate” de către fosta JNA „în cantități semnificative” și „pentru o perioadă mai lungă de timp” lăsate sârbilor rebeli din Croația și Bosnia și Herțegovina (în RSK și RS) la părăsirea acestor zone. Autoritățile din RSK, presate de aproximativ 15.000 de refugiați din zona de război, au solicitat intervenția Belgradului, propunând chiar ca, pentru a evacua oamenii, să fie trimise avioane și elicoptere la baza aeriană de la Udbina. Serbia nu a dat curs niciunei solicitări.

Aprovizionarea SVK s-a deteriorat considerabil în mai 1993, după ce UNPROFOR a întărit controlul asupra trecerilor dinspre Iugoslavia pe râul Drina, ceea ce a favorizat dezvoltarea contrabandei și a criminalității. Piese de schimb pentru autovehicule, uniforme, cizme, țigările, produse de igienă și alte lucruri lipseau, iar amploarea lipsei de combustibil este cel mai bine arătată prin gândirea comandanților individuali ai SVK cu privire la necesitatea de a „mobiliza cai și căruțe”¹⁶. Documentele arată existența unor neînțelegeri în cadrul forțelor militare ale RSK, mai ales între voluntarii nou sosiți și unitățile interne, care au dus la incidente armate. Se remarcă nemulțumirea față de „militarii activi” din fosta JNA. Acest lucru este evident și în predica unui anume preot Miloš din Vrhovin despre necesitatea de a „forma o unitate bazată pe tradițiile voievođuluichetnik din cel de-al Doilea Război Mondial, Momcilo Đujić” și de a „da un nou jurământ adevărat chetnik de Đurđevdan (probabil referință la ziua de 6 mai, sărbătoarea Sf. Gheorge), la care să participe și Nikanor (Bogunović, episcop de Gornjo Karlovac)”, deoarece „a venit timpul să se ocupe în sfârșit de cei roșii (referire la comuniști)”¹⁷. Documentele atestă că planurile de acțiune ale artileriei SVK includeau ținte civile („loc foarte

¹⁵*Ibidem*, Dokument 39, dispeceratul nr. 08-02 1/2-20/93; HMDCDR, caseta 6043.

¹⁶*Ibidem*, Dokument 383, pp. 526-527.

¹⁷*Ibidem*, Dokument 355, pp 486-487.

frecventat" la Šibenik¹⁸) și că au fost vizate orașe fără un potențial risc militar¹⁹20²¹, deși exista un avertisment către „comandanții subordonați că nu au permisiunea de a ținti orașe" și că „orice manevră ca urmare arbitrară este dăunătoare"²², și anume că atacurile asupra zonelor populate „se efectuează exclusiv în conformitate cu decizia comandantului sau a comandantului adjunct al Statului Major al SVK, deoarece NATO amenință să reacționeze din cauza bombardamentelor asupra orașelor Šibenik, Zadar și Biograd"²³.

Numărul mare de documente citate în acest articol, în care sunt menționate operațiunile militare și evenimentele comise de ambele părți (JNA și RSK vor fi adăugate doar ca partea sârbească pentru simplificarea situației), atestă condițiile de viață dificile și anarhia de pe teritoriul ocupat al Republicii Croația, motiv pentru care o parte dintre croați au cerut să se mute în părțile libere ale statului croat, iar „dorința de a părăsi RSK"²⁴ a fost vizibilă și în rândul sârbilor. Aceste documente conțin, de asemenea, informația că, în cursul anului 1992, numai pe teritoriul Slavoniei de Est, au fost ucise aproximativ 150 de persoane de naționalitate non-sârbă, iar în descrierea cazurilor individuale de lichidare, sunt uneori menționați autorii acestora sau persoanele suspectate de aceste crime. Documentele arată că forțele ONU nu au putut proteja populația nesârbă din zonele APNU și că, însoțiți de acestea (din motive de siguranță), locuitorii și-au părăsit casele pentru a pleca în exil, nevoiți de situația complexă în care s-au regăsit; numai în februarie 1993, aproximativ 350 de croați din camioanele UNPROFOR și-au părăsit casele în zona „Knin și Drniška krajina"²⁵. De asemenea, documentele din această serie atestă despre demolarea și incendierea „masivă" a caselor proprietarilor croați și sârbi, aceștia fiind nevoiți să evacueze zonele de conflict²⁶. Astfel, la Dnopolje, în comuna Lapac, a fost incendiată casa vicepreședintelui parlamentului Republicii Croația, Milan Đukić²⁷, care pleda pentru o soluție pașnică la problema sârbă și pentru coexistența croaților și sârbilor. Desigur, acuzațiile penale depuse și anumite măsuri disciplinare arată intenția autorităților de a pedepsi

¹⁸*Ibidem*, Dokument 286, pp. 390-393.

¹⁹*Ibidem*, Dokument 201, p. 280.

²⁰*Ibidem*, Dokument 291, pp. 403-404.

²¹*Ibidem*, Dokument 352, pp. 483-484.

²²*Ibidem*, Dokument 123, p. 166.

²³*Ibidem*, Dokument 359, p. 492.

²⁴*Ibidem*, Dokument 164, pp. 218-223.

²⁵*Ibidem*, Dokument 151, pp. 203-204.

²⁶*Ibidem*, Dokument 236, pp. 321-322.

²⁷*Ibidem*, Dokument 330, pp. 454-455.

uneori autorii crimelor²⁸²⁹, dar este de neînțeles că ucigașii civililor (care au fost găsiți măcelăriți) au putut fi „pedepsiți” „doar prin concedierea din unitate”³⁰. Condițiile în care trăiau croații în teritoriul ocupat sunt explicate prin datele privind mobilizarea croaților și utilizarea lor ca forță de muncă³¹. În acest sens, în raportul de securitate al Corpului 11 al SVK este semnificativ faptul că sârbii din zona Vukovar, în special sârbii din așezarea Vukovar din Petrova, evidențiați ca „luptători la Vukovar mobilizați pentru prima dată”, se plâng de „procentul mare de croați din Vukovar, care se presupune că nu sunt implicați în apelurile de mobilizare”, și din cauza numărului lor „în uzina Borovo”³². Operațiunea a servit, de asemenea, la testarea comportamentului UNPROFOR pe teren în cazul începerii altor conflicte cu forțele sârbești. Cu o oră înainte de începerea operațiunii, croații au avertizat batalionul francez din cadrul UNPROFOR să se retragă și să se adăpostească. Un soldat francez a fost grav rănit. Reacția comunității internaționale a fost dură (Rezoluția 802 CSONU³³), dar, în afară de suspendarea operațiunilor de luptă, nu a avut consecințe. Sârbii au putut să învețe mai multe lecții, printre care faptul că nici UNPROFOR, nici Serbia nu îi vor proteja și nu vor interveni în timpul unui atac croat, iar din reacția comunității internaționale reieșea clar că aceasta nu se va opune prea mult eforturilor croate de reintegrare a RSK, indiferent de mijloacele alese.

Deoarece alegerile pentru Camera Deputaților urmau să aibă loc în februarie, publicul a speculat că Tuđman a programat operațiunea astfel încât succesul lui în campania preelectorală să producă efecte propagandistice pentru partidul de guvernământ. Presiunea exercitată de Tuđman asupra generalului Bobetko pentru a efectua operațiunea cât mai repede posibil (mai erau doar două săptămâni pentru pregătirea operațiunii), presupus din motive internaționale, precum și graba cu care a fost pregătită, vorbesc în favoarea teoriei privind utilizarea armatei în scopuri de politică internă.

Concluzii

Acest studiu, prin utilizarea unui număr semnificativ de documente care menționează operațiunile militare și evenimentele comise de ambele tabere (HV și JNA/RSK) în perioada 1991-1993, a evidențiat condițiile

²⁸ *Ibidem*, Dokument 142, pp. 189-190.

²⁹ *Ibidem*, Dokument 246, pp. 335-336.

³⁰ *Ibidem*, Dokument 90, p. 122.

³¹ *Ibidem*, Dokument 68, p. 91.

³² *Ibidem*, Dokument 463, pp. 632-633.

³³ De interes fiind punctele 1 și 2 din Rezoluția 802 (1993) / Resolution 802 (1993) adopted by the Security Council at its 3163rd meeting, on 25 January 1993.

dificile și haosul care a dominat teritoriul ocupat al Republicii Croația. În acest context de incertitudine și violență, un număr semnificativ de croați, dar și de sârbi, au fost nevoiți să părăsească zonele afectate prin inabilitatea forțelor militare de a gestiona eficient și moral operațiunile militare din regiune. Deși forțele ONU prezentau un nivel de protecție nominal, documentele analizate indică o incapacitate a acestora de a proteja în mod eficace populația din teritoriul controlat atât de croați cât și de sârbi.

De asemenea, studiul a evidențiat faptul că, în ciuda intenției afișate de autorități de a pedepsi autorii crimelor, multe dintre acestea au rămas nepedepsite sau au fost tratate cu o severitate inadecvată, exacerband și mai mult tensiunile și teama în rândul populației civile. În contextul acestor condiții dificile, mulți croați au fost mobilizați și utilizați ca forță de muncă. Acest lucru este și mai mult evidențiat în favoritismul afișat de către UNPROFOR și NATO în colaborarea cu partea croată în detrimentul celei sârbe. Testarea apelor în mediul internațional de către Croația a adus la iveală, în final, opinia pozitivă în media occidentală față de acest conflict unde au fost lăsați practic nestingheriți de sancțiuni. În aceeași măsură, rolul diplomatic al organizațiilor internaționale în acest conflict a fost, puțin spus, exasperant în gestionarea medierii conflictului. Deși Comunitățile Europene au intrat în discuții în faza incipientă a conflagrației, aceștia nu au reușit să obțină aspecte durabile în dialogul de pace dintre tabere. Arbitrajul Badinter al CE și Planul Vance al ONU, deși au încercat, prin opinii și recomandări, să remedieze situația, aceștia nu au reușit să rezolve problema ci doar să lipească o bandă adezivă peste o rană în plină hemoragie.

Prin urmare, acest studiu contribuie la înțelegerea profundă a complexității și a costurilor umane ale operațiunilor militare din Croația în perioada 1991-1993. Rezultatele aduc în atenție necesitatea de a continua cercetările pentru a elucida mai detaliat contextul și consecințele acestor evenimente, pentru a învăța din trecut și pentru a contribui la prevenirea unor astfel de tragedii în viitor.

***CLASH AT THE CROSSROADS: OPERATION MASLENICA AND
THE INTERNATIONAL RESPONSE IN THE SERBIAN-CROATIAN
CONFLICT***

-abstract-

Key Words: Yugoslav Wars, Croatian Homeland War, Operation Maslenica, UNPROFOR, Peacekeeping, NATO.

This study presents a comprehensive analysis of Serbo-Croatian military operations during the Yugoslav wars, focusing mainly on Croatian

operations such as Operation Maslenica and the defence of the Peruća hydroelectric dam. The research examines the strategies and decision-making processes of commanders and leaders on both the Croatian side and those of the Yugoslav National Army (JNA) and troops in the Republika Srpska Krajina (RSK). The study also delves into significant failures in military and international diplomacy, exemplified by Operation Baranja and the Battle of Miljevci, to provide a nuanced understanding of the subsequent Croatian Operation Maslenica. In addition, the research investigates the role of international organisations and states, particularly the European Communities and NATO, in the failed mediation attempts during this conflict.

BIBLIOGRAFIE

Rezoluții ONU:

Consiliul de Securitate al ONU, Rezoluția 743 (1992) / adoptată de Consiliul de Securitate în cadrul celei de-a 3055-a reuniuni, la 21 februarie 1992 (al 47-lea an: 1992).

Consiliul de Securitate al ONU, Rezoluția 762 (1992) / adoptată de Consiliul de Securitate în cadrul celei de-a 3088-a reuniuni, la 30 iunie 1992 (al 47-lea an : 1992).

Consiliul de Securitate al ONU Rezoluția 802 (1993) / adoptată de Consiliul de Securitate în cadrul celei de-a 3163-a reuniuni, la 25 ianuarie 1993, (al 48-lea an : 1993).

Surse publicate:

JOPP, Mathias, et al., „The Implications of the Yugoslav Crisis for Western Europe’s Foreign Relations”, *Chaillot Papers*, 17, Institute for Security Studies, oct. 1994.

MARIJAN, Davor, et al., *Stvaranje hrvatske države i Domovinski rat*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest i Školska knjiga, 2006.

MARIJAN, Davor, „The Yugoslav National Army Role in the Aggression Against the Republic of Croatia from 1990 to 1992”, *National security and the future*, vol. 2, no. 3-4, 2001.

NAZOR, Ante, MARIJAN, Davor, AKMADŽA, Miroslav, et al., „Dokumenti Institucija Pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj (siječanj – lipanj 1993.)”, *edicija Republika Hrvatska i Domovinski Rat 1990.-1995.*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata – Zagreb, 2009.

NOVAK, Nikola, *The History of Micro-Geopolitical Divisions: Divided Cities in Former Yugoslav States*, Instituto Universitário de Lisboa, Tese especialmente elaborada para obtenção do grau de Doutor em História, Estudos de Segurança e Defesa, 2020.

TATALOVIĆ, S., Military Aspects of the Peacekeeping Operation in Croatia. *Politička misao: časopis za politologiju*, 30 (2), 1993.

ŽUNEC, Ozren, Rat u Hrvatskoj 1991-1995, 2. Dio: Od Sarajevskog Primirja do Završnih Operacija, *POLEMOS*, 1998.